

ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 003+008]=16:005.745

В. В. Горєва,
кандидат історичних наук,
М. А. Філіпович,
кандидат історичних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

ДО ДНЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ І КУЛЬТУРИ. МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЛАВІСТИКИ: ІСТОРИЧНІ ЗДОБУТКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ»

VI Міжнародна наукова конференція «Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку», яка відбулася 21 травня 2015 року у приміщенні Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, була присвячена Дневі слов'янської писемності і культури. Її організаторами виступили Національна академія наук України, Український комітет славістів, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) та науково-дослідні установи НАН України: Інститут української мови, Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка, Інститут мовознавства імені О. О. Потебні, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського, Український мовно-інформаційний фонд, а також Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Організатори конференції поставили за мету привернути увагу широкого наукового загалу до актуальних проблем слов'янського мовознавства, літературознавства, мистецтвознавства, фольклористики, історії славістики та історичного пам'яткознавства.

У конференції взяли участь понад 140 представників наукових, бібліотечних, архівних, музейних установ та вищих навчальних закладів з 16-ти міст України: Бучі, Дніпропетровська, Житомира, Кам'янець-Подільського, Києва, Кривого Рогу, Львова, Ніжина, Одеси, Полтави, Сімферополя, Слов'янська, Ужгорода, Харкова, Хмельницького, Чернігова. Також до роботи конференції долучилися науковці з Австрії, Америки, Білорусі, Болгарії, Німеччини, Росії.

© В. В. Горєва, М. А. Філіпович, 2015

На пленарному засіданні О. Онищенко, голова Українського комітету славистів, радник при Президії НАН України, академік НАН України, у вітальному слові зацентрував увагу на проблемах розвитку наукового і соціокультурного потенціалу славістики, зокрема на ряді чинників, які сприятимуть становленню нових парадигм розвитку і способів соціальної віддачі славістики, поживлять інтерес до неї в національних і міжнародних масштабах, та наголосив на потребі посилити в славистиці роль філософських, соціологічних, етичних, правових, соціально-психологічних, релігієзнавчих досліджень.

Про важливість завдань НБУВ, що полягають у наданні українським та зарубіжним читачам доступу до рукописних і книжкових пам'яток слов'янського світу, збережених і відображених в електронних фондах і колекціях бібліотеки, розповів В. Попик, генеральний директор НБУВ, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України. Наголосивши на актуальності розбудови фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка», в якій Україна актуалізується як частина слов'янського світу і невід'ємна складова європейської цивілізації, він закликав наукових фахівців долучитися до наповнення цієї електронної бібліотеки.

Директор Інституту етнології та фольклористики з Етнографічним музеєм Болгарської академії наук, доктор з етнології, доцент П. Христов зачитав вітальну адресу учасникам конференції, відзначивши високий рівень розвитку славистичних студій в Україні та висловивши сподівання на плідну українсько-болгарську співпрацю у сфері мовознавчих досліджень.

Сучасні перспективи мовознавчої україністики в світі окреслив директор Інституту славістики Віденського університету, професор Українського вільного Університету в Мюнхені та Католицького університету ім. Петра Пазманя в Будапешті та Пілішчабі, доктор філологічних наук М. Мозер.

На значенні повноти інформації для розвитку сучасної славістики акцентував П. Гриценко, директор Інституту української мови НАН України, член міжнародних комісій при Міжнародному комітеті славистів (комісія Загальнослов'янського лінгвістичного атласу та комісія етнолінгвістики), доктор філологічних наук, професор. Він зосередився на необхідності заповнення лакун у національних лінгвогеографічних працях та підкреслив важливість розвитку лінгвістичних атласів, що сприятимуть відтворенню на картах складної й багатовимірної диференціації та різноспрямованих зв'язків слов'янських діалектів, відкриттю численних нових сторін мовних явищ.

Про наукові перспективи української медіалінгвістики як дискурсу сучасної славістики розповіла Л. Шевченко, завідувачка кафедри історії та стилістики української мови Інституту філології КНУ імені Тараса

Шевченка, доктор філологічних наук, професор. Учена підкреслила важливість і дискусійність проблеми життя мови в сучасному суспільстві та наголосила на завданні медіалінгвістики дати відповідь на питання щодо функцій мови в соціумі, мовної сугестії, тенденцій розвитку літературної мови, її реального нормування, аналізу мовної реальності в Інтернеті тощо.

Провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України, член-кореспондент НАН України Н. Клименко на результатах зіставлення української та російської мов з новогрецькою розглянула ключові слова доби глобалізації в європейських мовах. Дослідниця підкреслила, що глобалізація пришвидшує міжмовне контактування і завдяки цьому створює простір для семантичної інтерференції, формування спільних фондів лексики в близькоспоріднених і неспоріднених мовах. Левову частку спільних фондів становлять інтернаціоналізми (наукові терміни та найменування нових буденних реалій). До фонду потрапляють слова, характерні для кіберпростору, бізнес-стосунків, спорту, мас-культури тощо. Наостанок доповідачка наголосила на необхідності вироблення мовної політики щодо запозичення термінів.

Завідувачка відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор Є. Карпіловська присвятила свою доповідь проблемам розбудови української компоненти в бібліографічній базі світового славістичного мовознавства iSybislaw, над якою очолюваний нею колектив працює разом з колегами з Інституту славістики Польської академії наук. Учена зауважила, що базу iSybislaw безкоштовно доступно в Інтернеті для широкого загалу користувачів, і на сьогодні вона містить близько 20 тис. джерел всіма слов'янськими мовами. Одним з провідних завдань розробників українського модуля бази є створення списку ключових слів для пошуку інформації в україномовних джерелах, а також встановлення відповідників цим словам (передусім мовознавчим термінам) в інших слов'янських мовах.

Л. Вахніна, завідувачка відділу зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, кандидат філологічних наук, присвятила свій виступ діяльності Інституту славістики Польської академії наук, який займається дослідженнями в галузі лінгвістики, літератури, культури, історії та антропології.

Про основні напрями та перспективи розвитку історіографічних славістичних досліджень в Інституті історії України НАН України поінформував С. Віднянський, завідувач відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України, член-кореспондент НАН України. Він окреслив етапи накопичення знань з історії слов'ян та

інтерпретацію її основних подій в Інституті історії України НАН України, наголосивши на необхідності напрацювання концептуальних підходів до розв'язання як окремих епізодів історичного процесу в слов'янських країнах, так і з'ясування й пояснення загальних закономірностей його еволюційного поступу.

Провідний науковий співробітник відділу зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, голова Національної асоціації українців, доктор філологічних наук Л. Мушкетик висвітлила освітню та наукову діяльність Інституту слов'янської та балтійської філології Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша (Угорщина), у колі наукових зацікавлень якого – хорватсько-словенські, хорватсько-угорські та угорсько-словенські літературні зв'язки, а також народна творчість південних слов'ян.

У своїй доповіді професор кафедри полоністики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук Т. Черниш висвітлила теоретико-методологічну проблематику історико-етимологічного дослідження слов'янської лексики. Дослідниця відзначила, що серед явищ історико-дериваційного характеру, котрі мають враховуватися в теорії і практиці етимологізування, особливо в контексті реконструкції історико-етимологічних гнізд слов'янської лексики, важливе місце посідають множинна мотивація, пов'язана, з-поміж іншого, з багатозначністю дериваційних моделей, яка, своєю чергою, відображає семантичну варіативність етимона.

Сучасний культурний простір України та зв'язок між часовими зрізами культур проаналізувала Н. Мех, провідний науковий співробітник відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор. Вона резюмувала, що відчуття належності людини до тієї чи іншої культури, до певного соціокультурного прошарку закладено навколишнім лінгвокультурним середовищем, основними факторами якого є соціально-економічна, політична, історико-культурна ситуація, мовний та етнічний склад держави або території, традиційна належність носія мови до тієї або іншої релігії чи конфесійної групи.

Під час заходу відбувся ряд презентацій. Зокрема, знаковою подією стало представлення першого видання з рукописної спадщини українського письменника, педагога, перекладача П. Морачевського: Псалтир: переклад новою українською літературною мовою П. С. Морачевського (1865) / підгот. вид. Л. А. Гнатенко ; дослідження Л. А. Гнатенко, В. В. Німчука ; відп. ред. Л. А. Дубровіна ; Національна академія наук України, Український комітет славістів ; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ; Інститут української мови. – К. : НБУВ, 2015. – 200 с. ; 5 іл. (Пам'ятки української мови XIX ст., Серія канонічної літератури).

Співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України презентували щорічник «Слов'янський світ», нові видання Інституту (Л. К. Вахніна) та монографії:

Мушкетик Л. Г. Славістичні студії в Угорщині: історія та сучасний стан. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2014. – 401 с.;

Мушкетик Л. Г. Персонажі української народної казки. – К. : Український письменник, 2014. – 360 с.;

Халюк Л. Усні народні оповідання українців-переселенців Лемківщини, Холмщини, Підляшшя та Надсяння. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2013. – 215 с.

Професор Київського славістичного університету, доктор філологічних наук Е. Стоянова презентувала Болгарсько-український словник нової європейської лексики (кінець ХХ – перші десятиріччя ХХІ століття) / відп. ред. Е. Стоянова, авт. колектив: В. Бунчук, А. Данілова та ін. [Київський славістичний університет]. – К. : КСВХ, 2015. – 432 с.

Подальше обговорення актуальних проблем конференції відбувалося на чотирьох секціях і на круглому столі «Перший переклад Нового Завіту та Псалтиря українською літературною мовою Пилипа Морачевського: до 150-річчя завершення праці».

На секції «Славістичне мовознавство» було розглянуто наукові перспективи медіалінгвістики (Л. Шевченко), аспектологію дослідження медійних жанрів та славістичну проблематику медійної фразеології (Д. Дергач, Д. Сизонов). Обговорювалися також питання еволюції української мови, її історія та сучасний стан (Г. Стрельчук).

На секції «Тенденції розвитку славістичного літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства» було висвітлено проблеми театральних витоків ранніх зразків слов'янської прози (І. Юдкін-Ріпун), визначено типологію культурних епох на матеріалі різних народів (П. Михед), розглянуто питання літературознавства та культурології (Ю. Пелешенко, О. Чебанюк). Більшість доповідей було присвячено питанням функціонування різних жанрів українського фольклору, як традиційного, так і сучасного, зокрема питанням міфології народної творчості (Л. Іваннікова, Д. Белобородова), теоретичним питанням фольклорної свідомості в контексті теорії традиції (І. Кімакович), історії фольклористики (Л. Козар). Кілька доповідей присвячено українській та білоруській обрядовості (Л. Єфремова, В. Новак, О. Павлова), сучасному станові побутування певних фольклорних жанрів (О. Яринчина).

На секції «Історія славістики та славістичне пам'яткознавство» увагу привернула доповідь Н. Шип, в якій учена виокремила різновиди слов'янофільства, розглянула проблеми панславізму, москвофільства,

підкреслила актуальність поняття «історична славістика». Питанню праслов'янської спадщини в українській антропонімії XVIII ст. була присвячена доповідь І. Дзиги. Прізвищеві назви XIV – першої половини XVII ст., утворені від виду діяльності носіїв, розглянула О. І. Дзира. На секції було окреслено пріоритети міжнародної діяльності Українського комітету славистів у 2008–2014 рр. (Н. Солонська), представлено наукові розробки з питань українсько-болгарських культурних контактів (О. Шорсткіна), етнокультурної своєрідності україно-російського неореалізму (Л. Рева-Левшакова), з культурологічної проблематики (Н. Зіновченко), з питань описування рукописної книги (О. Іванова), висвітлено взаємовпливи кириличних видань Євангелій другої половини XVI–XVII ст. вільнюського та львівського друку (Н. Бондар). У підсумку була озвучена пропозиція підготувати до «Славістичного збірника» при Міжнародному комітеті славистів колективну статтю про нові славістичні видання в Україні в контексті міжнародних зв'язків та зробити історіографічний огляд славістичних журналів в Україні.

Робота дослідників секції «Славістика в особах» була присвячена М. Рильському, його науковій та письменницькій діяльності, оточенню, перекладацькій та перекладознавчій спадщині, кінематографічному доробку (виступи С. Єрмоленко, О. Микитенко, Т. Лукінової, Т. Рудої, Л. Новікової). Доповідачі також звернулися до питання презентації творів Т. Шевченка і М. Гоголя за кордоном (М. Наєнко), висвітлили процеси рецепції другого тому «Мертвих душ» М. Гоголя в художній літературі та критиці XIX–XXI ст. (Н. Сквіра), проаналізували діяльність С. Петлюри як історика і літератора (О. Долотова), визначили славістичний доробок Є. Рихліка (Л. Павленко), актуалізували проблеми українського мовознавства в європейському аспекті (М. Вакуленко).

На високому науковому рівні відбулося обговорення перекладу Псалтиря українською мовою Пилипа Морачевського під час круглого столу «Перший переклад Нового Завіту та Псалтиря українською літературною мовою Пилипа Морачевського: до 150-річчя завершення праці». Звертаючись до учасників заходу зі вступним словом, модератор круглого столу В. Німчук наголосив на необхідності літературного перекладу українською мовою Нового Завіту та Псалтиря. В обговоренні було розкрито роль особистості П. Морачевського в контексті українського суспільно-політичного руху середини – другої половини XIX ст. (І. Гирич), проаналізовано значення перекладів книг Святого Письма для національно-культурного відродження (М. Малюк, В. Шендеровський), актуалізовано рецензії та відгуки на видання так званого «синодального» перекладу Євангелія українською мовою (А. Стародуб), подано археографічні, джерелознавчі, мовознавчі

відомості про збережені рукописи П. Морачевського в книгозбірнях України та інших країн (Л. Гнатенко, В. Єсіпова, Т. Котенко, О. Мирончук), висвітлено внесок Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського в популяризацію літературної спадщини П. Морачевського (О. Ісаєнко) та визначено роль нащадків П. Морачевського для розвитку народної шкільної освіти (С. Половникова). Підсумовуючи, учасники круглого столу обґрунтували необхідність належного представлення на державному рівні постаті, творчого та наукового здобутку П. Морачевського.

До уваги учасників Міжнародної конференції з фондів НБУВ були запропоновані книжкові виставки: 1) Походження, розвиток та функціонування слов'янських мов; 2) Максим Тадейович Рильський (1895–1964); 3) Пам'ятки слов'янської правознавчої думки; 4) Історія та сучасний розвиток академічної науки в Україні: Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 85; 5) Микола Іванович Петров (1840–1921); 6) Яворницький Дмитро Іванович (1855–1940) – історик, археолог, етнограф, фольклорист; 7) «Українець зі вселюдськими тенденціями»: Михайло Драгоманов у виданнях з фонду відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ.

За результатами Міжнародної конференції опублікований збірник тез доповідей: Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку : тези доповідей Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, 21 травня 2015 р.) / НАН України, Укр. комітет славистів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Укр. мовно-інформаційний фонд ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2015. – 209 с.

Наукові доповіді, виголошені на VI Міжнародній науковій конференції «Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку», засвідчили важливість подальшого розвитку славістики в Україні в контексті входження до європейського наукового та інформаційного простору і констатували необхідність розширення кола дослідницьких проблем зі слов'янського мовознавства, літературознавства, мистецтвознавства, фольклористики, етнології та культури слов'ян, їхніх відносин з іншими народами, а також потребу в інтенсивнішій публікації джерел, історіографічних студій, статей про події наукового життя. Актуальним на порядку денному залишається й питання наповнення слов'янського сегмента світових комп'ютерних мереж, а також науково-довідкових та науково-інформаційних матеріалів (рецензій, оглядів, інформацій, повідомлень, хронік тощо).

Учасники конференції висловили впевненість, що проведений захід сприятиме об'єднанню зусиль у дослідженні актуальних питань теорії і практики слов'янознавства.